

Kreativnost djece rane i predškolske dobi

Matijević, Patricia

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Rijeci, Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:189:468190>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-28**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Teacher Education - FTERI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Patricia Matijević
Kreativnost djece rane i predškolske dobi
ZAVRŠNI RAD

Rijeka, 2021.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI
Preddiplomski sveučilišni studij Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Kreativnost djece rane i predškolske dobi
ZAVRŠNI RAD

Predmet: Likovna kultura

Mentor: dr. sc. Zlata Tomljenović, docentica

Student: Patricia Matijević

Matični broj: 01120705250

U Rijeci, rujan, 2021

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam završni rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentorom. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu završnog rada i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studente/studentice Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju.

Rijeka, rujan, 2021.

Patricia Matijević

Zahvala

Najprije se želim zahvaliti svojoj mentorici, dr. sc. Zlati Tomljenović, docentici. Puno Vam hvala na svim savjetima, pomoći i strpljenju tijekom izrade ovog završnog rada.

Zahvaljujem se i svojim prijateljima što su uvijek bili uz mene.

Naposljetku, zahvaljujem se svojoj obitelji na velikoj podršci tijekom svih ovih godina.

Još jednom, veliko hvala svima!

SAŽETAK

Tema ovog završnog rada je kreativnost djece rane i predškolske dobi. U prvom poglavlju objašnjen je pojam kreativnosti kroz definicije mnogih autora, istaknute su kategorije kreativnosti, navedeni i objašnjeni kriteriji prepoznavanja kreativnosti te podjela kreativnosti. Drugo poglavlje odnosi se na kreativno mišljenje u sklopu čega je objašnjeno divergentno i konvergentno mišljenje, važnost desne hemisfere mozga u kreativnom razmišljanju te kreativnost u kontekstu likovnosti. Treće poglavlje dotiče se djeteta i kreativnosti u sklopu čega je objašnjen odnos kreativnosti i inteligencije te je opisan proces poticanja i sputavanja kreativnosti kod djece. U četvrtom poglavlju razmatra se razvoj kreativnog kurikuluma za djecu rane i predškolske dobi sagledavanjem kreativnosti u institucionalnom kontekstu kroz teorijske osnove kreativnog kurikuluma. Peto, ujedno i zadnje poglavlje, osvrće se na razvoj kreativnosti putem likovnih aktivnosti. U sklopu petog poglavlja opisani su elementi kreativnosti u likovnom procesu; navedeno je kako razvijati estetski senzibilitet kod djeteta, uloga odgojitelja u likovnim aktivnostima djece rane i predškolske dobi te na kraju kako likovnost utječe na cjelokupni razvoj djeteta.

Ključne riječi: kreativnost, djeca rane i predškolske dobi, likovna kreativnost, uloga odgojitelja

ABSTRACT

The topic of this final paper is the creativity of preschool children. The first chapter explains the concept of creativity through the definitions of many authors, highlights the categories of creativity, lists and explains the criteria for recognizing creativity and the division of creativity. The second chapter deals with creative thinking, which explains divergent and convergent thinking, the importance of the right hemisphere of the brain in creative thinking and creativity in the context of art. The third chapter deals with the child and creativity, which explains the relationship between creativity and intelligence and describes the process of encouraging and restraining creativity in children. The fourth chapter discusses the development of a creative curriculum for early and preschool

children by looking at creativity in an institutional context through the theoretical foundations of the creative curriculum. The fifth, also the last chapter, looks at the development of creativity through art activities. The fifth chapter describes the elements of creativity in the art process; it is stated how to develop aesthetic sensibility in a child, the role of educators in the art activities of preschool children and finally how art affects the overall development of the child.

Key words: creativity, preschool children, art creativity, the role of the educator

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. POJAM KREATIVNOSTI	2
2.1. Kategorije kreativnosti	3
2.2. Kriteriji za prepoznavanje kreativnosti	4
2.3. Podjela kreativnosti na „Kreativnost“ i „kreativnost“	5
3. KREATIVNO MIŠLJENJE	6
3.1. Guilfordov model intelekta	6
3.2. Divergentno mišljenje	7
3.2.1. Tehnike divergentnog mišljenja	7
3.3. Konvergentno mišljenje	10
3.4. Važnost desne moždane hemisfere u kreativnom mišljenju	11
3.5. Kreativnost u kontekstu likovnosti	11
4. DIJETE I KREATIVNOST	13
4.1. Razvojni stupnjevi kreativnosti	13
4.2. Odnos kreativnosti i inteligencije	14
4.3. Poticanje i sputavanje kreativnog ponašanja	15
5. RAZVOJ KREATIVNOG KURIKULUMA ZA DJECU RANE I PREDŠKOLSKE DOBI	17
5.1. Teorijske osnove kreativnog kurikuluma	17
5.2. Kreativnost u institucionalnom kontekstu	18
5.2.1. Igre za poticanje kreativnosti (kreativnog mišljenja)	19
5.2.2. Igre za razvijanje kreativnog izražavanja pokretom	21
5.2.3. Igre za poticanje kreativnog rješavanja problema	21
6. RAZVOJ KREATIVNOSTI DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI PUTEM LIKOVNIH AKTIVNOSTI	23
6.1. Elementi kreativnog ponašanja u dječjem likovnom procesu	23
6.2. Razvoj estetskog senzibiliteta djece likovnim izričajem	24
6.2.1. Likovni razvoj djeteta rane i predškolske dobi	25
6.2.2. Faze razvoja likovnog izraza	26
6.2.3. Optimalni uvjeti za razvoj likovnog senzibiliteta	27
6.3. Uloga odgojitelja u likovnim aktivnostima s djecom predškolske dobi	28
6.3.1. Njegovanje likovnih aktivnosti djece predškolske dobi	29

6.4.	Utjecaj likovnih aktivnosti na cjelokupni razvoj djeteta.....	29
6.4.1.	Utjecaj likovnih aktivnosti na tjelesni, psihomotorni i zdravstveni razvoj djeteta	30
6.4.2.	Utjecaj likovnih aktivnosti na socio-emocionalni razvoj djeteta.....	30
6.4.3.	Utjecaj likovnih aktivnosti na spoznajni razvoj djeteta	31
6.4.4.	Utjecaj likovnih aktivnosti na komunikacijski razvoj djeteta.....	31
7.	ZAKLJUČAK.....	32
8.	LITERATURA	34

1. UVOD

Djeca izražavaju svoju kreativnost već u najranijoj dobi te imaju veliku potrebu za stvaranjem i izražavanjem. Dječje aktivnosti karakterizira spontanost, bogatstvo energije, mašta i potreba za samostalnošću u procesu istraživanja i stvaranja (Stevanović, 2001). Kreativnost u likovnom kontekstu odnosi se na iskreno izražavanje i manipulaciju različitim materijalima uz pomoć kojih dijete prikazuje svoje interese. S obzirom da dijete stvara različita iskustva od svoje najranije dobi, bitno je pružiti mu mogućnost otkrivanja ljepote stvaralaštva i samostalnog izražavanja. U tom kontekstu izrazito je bitna uloga odgojitelja koji treba djetetu omogućiti mnoštvo motivacijskih poticaja, njegovati njihovo stvaralaštvo i likovnost (Mendeš i sur., 2012).

Razlog odabira ove teme je želja za dubljim istraživanjem pojma kreativnosti, kao i likovne kreativnosti djece rane i predškolske dobi. Osim toga, poticanje razvoja kreativnosti kod djece izrazito je bitno za cjeloviti razvoj djeteta. Primjerenom reakcijom već u najranijoj dobi djeteta stvaraju se kvalitetni temelji za razvoj njegovih budućih interesa što je ujedno i razlog zašto je korisno dublje proučavati i osvrnuti se na temu kreativnosti djece rane i predškolske dobi.

Cilj ovog završnog rada je opisati sam pojam kreativnosti, ukazati na važnost poticanja kreativnosti od najranije dobi djeteta te u kontekstu likovnosti prikazati važne etape i ulogu odgojitelja u samom procesu poticanja likovne kreativnosti.

U sklopu pisanja ovog završnog rada korištena je metoda proučavanja različite literature (internetskih izvora, knjiga, članaka) i konzultacije s mentorom o samoj temi. Proučavanjem literature izdvojeno je ono najrelevantnije za samu temu kako bi se što efikasnije opisali određeni pojmovi i ostvario sam cilj završnog rada.

2. POJAM KREATIVNOSTI

Pojam kreativnosti je složen i može se definirati na više načina. Mnogi autori imaju različita viđenja i različite definicije kreativnosti. Slunjski (2013) smatra da je kreativnost stvaranje nečeg novog u kombinaciji s motivacijom, znatiželjom i autonomijom te da je povezana s umjetnosti i književnosti. Autorica naglašava i važnost kreativnosti u područjima ekonomije, arhitekture i dizajna te navodi da znanost nije moguće zamisliti bez kreativnosti. Srića (2017) kreativnost definira kao sposobnost otkrivanja novih ideja i povezuje kreativnost s intuicijom, inspiracijom i vizijom. Prema njemu kreativne osobe svoju kreativnost izražavaju kroz otvoreni i zatvoreni način pri čemu otvoreni opisuje kao opušteni, demokratski i zaigrani, a zatvoreni kao način isključivo usmjeren na problem i pogodan za rješavanje individualnih zadataka. Ozimec (1996) kreativnost definira kao skup sposobnosti i osobina pojedinca koje pružaju mogućnost uočavanja i otkrivanja pojava na nov i originalan način. Barron (1988: prema Arar i Rački, 2003) pojam kreativnosti definira kao novost i prikladnost pri čemu je produkt kreativnog procesa originalan i izaziva čuđenje. Kunac (2015) smatra da je kreativnost inovacija čija je glavna odrednica znanje te zaključuje da nije svaki kreativni proces inovativan jer je kreativnost preduvjet inventivnosti, a inovacije rezultat kreativnosti. Beck Dvoržak (1987: prema Kroflin i sur. 1987) pojam kreativnosti definira kao viđenje vanjskog svijeta koje osobi daje osjećaj vrijednosti življenja i smatra da je kreativan život odraz psihičkog zdravlja, a nekreativan život odraz bolesti. Kreativnost predstavlja mentalni proces koji se može definirati kroz osmišljavanje novih ideja ili pojmova, stvaranje novih rješenja za određeni problem ili povezivanje već postojećih pojmova s nekim novim pojmovima. Kreativnost (stvaralaštvo) predstavlja „*stvaranje novih i originalnih umjetničkih tehničkih i znanstvenih tvorevina*“ (Jurčević, 2018: str. 1). Stvaralaštvo je uvjetovano osobinom ili skupom osobina koje omogućuju i samu produktivnost osobe. Jurčević (2018) definira kreativnost originalnom, odnosno novim i nekorištenim procesom.

Pojam kreativnosti (uz različite definicije) može se objasniti kroz dva pristupa, a to su psihoanalitički pristup i psihometrijski pristup. Psihoanalitički pristup upravo definira kreativnost kao stvaralaštvo čija je komponenta nerazjašnjena i zagonetna te se za nju može reći da je spontana i potaknuta u podsvijesti. Psihometrijski pristup promatra kreativnost kroz osobine ličnosti te na taj način ističe kreativnost kao mjerljivu. Prema

ovom pristupu kreativnost je sagledana kroz nečije ponašanje te je pod utjecajem kognitivnih procesa i moguće ju je kontrolirati (Čudina Obradović, 1990).

Pojam kreativnosti uz različite definicije i shvaćanja ima i neka svoja određenja. Spajanjem tih određenja dobivaju se stalne odrednice kreativnosti, a to su:

- osmišljavanje nečega što je djelomično ili potpuno novo;
- pridruživanje novih svojstava/karakteristika već poznatom predmetu;
- promišljanje o već neosmišljenim mogućnostima;
- promatranje ili izvedba određenih aktivnosti na drugačiji način koji odstupa od normalnog, odnosno već postojećeg načina izvedbe (Slunjski, 2013).

2.1. Kategorije kreativnosti

U stručnoj literaturi navode se međusobno povezane i isprepletene kategorije kreativnosti, odnosno, četiri „k“ kroz koje se pojam kreativnosti promatra (Slunjski, 2013). Pod prvom kategorijom navodi se pojam kreativne osobe, odnosno, pitanje u kojoj je mjeri i na koji način osoba kreativna. U toj kategoriji upotrebljavaju se i testovi za procjenu razine kreativnosti (Slunjski, 2013).

Druga kategorija kreativnosti obuhvaća kreativni proces koji se sastoji od načina razmišljanja i djelovanja prilikom kreativnog načina ponašanja. Kreativni proces sastoji se od četiri dijela, a to su priprema, inkubacija, iluminacija i verifikacija. Priprema obuhvaća analizu, definiranje i postavljanje problema, inkubacija obuhvaća formiranje novih nizova asocijacija i ideja, iluminacija obuhvaća prihvaćanje određenih ideja i pronalazak rješenja te verifikacija obuhvaća provjeru i analizu rezultata u evaluaciju (Ristić, 2010).

Treća kategorija kreativnosti obuhvaća kreativni produkt koji je više ili manje upotrebljiv, a može predstavljati neku ideju, pjesmu ili sličan produkt stvaralaštva.

Četvrta, posljednja kategorija obuhvaća kreativno okruženje koje predstavlja fizičku ili socijalnu okolinu pojedinca. U ovoj kategoriji okolina određuje tijek kreativnog procesa, odnosno, način na koji će se određeni proces odvijati i kreativni produkt nastajati.

Kreativno okruženje na neki način određuje i količinu kreativnosti koju će pojedinac iskazati u kreativnom procesu (Slunjski, 2013).

2.2. Kriteriji za prepoznavanje kreativnosti

Kriteriji za prepoznavanje kreativnosti smatraju se izrazito važnim elementom u istraživanju kreativnosti. Većinom se analizira proces kreativnosti i produkti kreativnosti koji proizlaze iz tog procesa. Iz toga proizlazi da je kreativno jedino ono što se može izraziti opipljivim produktom. Međutim, postoje i druga tumačenja, odnosno, shvaćanja prema kojima taj kreativni produkt ne mora biti opipljiv i fizički izražen jer i mišljenje i fantazija mogu proizlaziti iz stvaralaštva (Čandrlić, 1988).

Kriteriji kreativnosti mogu obuhvaćati i osobine ličnosti kao što su inteligencija, dominacija, nezavisnost, emocionalna stabilnost, praktičnost i slično (Čandrlić, 1988).

Kriteriji za prepoznavanje kreativnosti prema Guilfordu i Lowenfeldu su:

1. osjetljivost za probleme – obuhvaća sposobnost prepoznavanja posebnijih crta i osobina prema kojima se određeni predmet ili osoba razlikuje/odvaja od ostalih sličnih predmeta/osoba;
2. sposobnost recepcije – odgovor na ideje koje dolaze izvana;
3. pokretljivost – očituje se prilikom reakcija na određene vanjske čimbenike i doživljuje pri čemu vlada brza prilagodba u promjeni načina mišljenja i ponašanja;
4. originalnost – sposobnost vlastitog odgovora na vanjske poticaje;
5. sposobnost preoblikovanja – sposobnost pronalaska drugačijeg baratanja/upotrebe određenim predmetom;
6. sposobnost analize i apstrakcije – obuhvaća uočavanje skoro neuočljivih detalja u doživljajima i njihovim dijelovima;
7. sinteza – odnosi se na povezivanje određenih dijelova i pridruživanje nekog novog smisla predmetima ili mislima;
8. koherentna organizacija – sposobnost čovjeka da svoje misli dovede u sklad (Supek: prema Kroflin i sur. 1987).

2.3. Podjela kreativnosti na „Kreativnost“ i „kreativnost“

U pokušaju objašnjavanja kreativnosti nastala je podjela na kreativnost s „velikim K“ i s „malim k“ (Winner, 2005: prema Huzjak, 2006). Prema toj podjeli „kreativnost“ (s malim k) predstavlja obilježja karakteristična za djecu koja sama otkrivaju pravila i samostalno se služe određenim vještinama te uz minimalno vodstvo odraslih rješavaju problem uz različite strategije. Pri „Kreativnosti“ (s velikim K) podrazumijeva se promjena/transformacija područja. Takav pristup zahtijeva širok opseg znanja te zbog toga postoji pretpostavka da djeca ne mogu biti kreativna na ovaj način (Huzjak, 2006).

Irving Taylor, profesor neurokirurgije, stvorio je model kreativnosti prema kojem kreativnost dijeli prema pet stupnjeva:

1. „kreativnost spontane aktivnosti (1 – 6 g.);
2. kreativnost usmjerene aktivnosti (7 – 10 g.);
3. kreativnost invencije (11 – 15 g.);
4. kreativnost inovacije (16 – 17 g.);
5. kreativnost stvaranja (18+)“ (Pliško, 2016: str. 7).

Prema toj podjeli, prva četiri stupnja predstavljaju upravo malo k dok zadnji (peti) stupanj predstavlja veliko K (Pliško, 2016).

3. KREATIVNO MIŠLJENJE

Kreativno mišljenje i razvoj istog ne određuje se nužno visinom IQ-a. Provođenjem raznih istraživanja znanstvenika koji su se bavili problematikom kreativnosti pokušavali su se pronaći odgovori na sljedeća pitanja: kakva je priroda kreativnosti i kreativnog mišljenja, može li se ono mjeriti te može li se kreativno mišljenje na bilo koji način naučiti, uvježbavati i njegovati. Tim pitanjima bavio se, između ostalih, američki psiholog Joy Paul Guilford koji je istraživanjem intelektualnih sposobnosti osmislio sustav koji se naziva Guilfordov model intelekta (Pliško, 2016).

3.1. Guilfordov model intelekta

Joy Paul Guilford konstruirao je model koji se bavi organizacijom već postojećih znanja. Guilfordov model može se definirati kao prostorni kubus koji se sastoji od manjih ćelija. Dimenzije tog kubusa su 4 x 5 x 6 ćelija pri kojima broj 4 predstavlja sadržaje, broj 5 operacija, a broj 6 njihove produkte. Sadržaji korišteni u modleu mogu biti figuralni, simbolički, semantički i bihevioralni, a provode se kroz operacije koje mogu biti kognicija, memorija, divergentna produkcija, konvergentna produkcija i evaluacija. Produkti koji nastaju mogu biti u obliku jedinica, klasa, relacija, sustava, transformacija i implikacija. Intelektualne sposobnosti ovim modelom određuju se trostrukim križanjem sadržaja, operacija i produkata koji imaju svoje tehničko ime (Pliško, 2016).

Prostorni isječak kubusa naziva se i divergentnom produkcijom, a smatra se najbitnijom operacijom za stvaralaštvo. Sastoji se od dvadeset i četiri ćelije (broj sadržaja množi se s brojem produkata) kao i svaki dio operacija u Guilfordovu modelu intelekta. Faktorima divergentne produkcije smatraju se fleksibilnost, originalnost, fluentnost i elaborativnost (Pliško, 2016). Fluentnost se odnosi na fluentnost riječi, asocijativnu fluentnost te izražajnu i ideacijsku fluentnost, nadalje, fleksibilnost prema Guilfordu može biti spontana i prilagodljiva (Arar, Rački, 2003).

Prema tome, u Guilfordov model nije uključeno samo konvergentno mišljenje, već i divergentno mišljenje. U tom procesu, Guilford divergentno mišljenje smatra različitim od Freudovog primarnog procesa jer upućuje na to da je to mišljenje svjesno i namjerno

i smatra da ga se može poboljšati učenjem. S druge strane, konvergentno mišljenje povezuje s Freudovim sekundarnim procesom jer smatra da je ono logično i fokusirano te da se može mjeriti tradicionalnim testovima inteligencije (Arar, Rački, 2003).

3.2. Divergentno mišljenje

Divergentno mišljenje važan je aspekt u stvaranju inovacija i pronalaženju rješenja na određene probleme. Ono se smatra misaonim procesom nužnim za osmišljavanje kreativnih ideja te je kao takvo bitna komponentna kreativnog mišljenja i njegova procesa. Divergentno mišljenje može se definirati kao vještina pronalaska novih i raznovrsnih ideja. Kao što je spomenuto u prethodnom poglavlju, ono ovisi o određenim faktorima kao što su fluentnost koja se očituje u stvaranju većeg broja ideja, fleksibilnosti koja se smatra korištenjem nekonvencionalnih rješenja te originalnosti. U pronalaženju kreativnih rješenja divergentno mišljenje ne smije biti samo sebi svrha, već mora imati određeni cilj (Perčić, 2018).

Postoje i određene osobine ličnosti karakteristične za divergentno mišljenje, kao što su neprilagodljivost, znatiželja, preuzimanje rizika i upornost. Uz osobine ličnosti, sposobnost divergentnog razmišljanja oslanja se i na iskustvo znanja. Nadalje, jedna od bitnih karakteristika divergentnog razmišljanja je upravo njegova spontanost nakon koje se u procesu sve ideje i inovacije stečene spontanim razmišljanjem organiziraju i strukturiraju (Perčić, 2018).

3.2.1. Tehnike divergentnog mišljenja

Divergentno mišljenje smatra se vještinom te se prema tome može naučiti i postupno uvježbavati. Pri učenju i uvježbavanju divergentnog mišljenja koriste se različite tehnike čiji je cilj isti, a to je doći do rješenja. Međutim, u procesu pronalaska rješenja postoje određene razlike. Tehnike koje pomažu razvijanju divergentnog mišljenja su:

1. Brainstorming tehnika:

Brainstorming tehnika smatra se najstarijom i najpoznatijom tehnikom divergentnog mišljenja. Razvio ju je Alex Osborn 1953. godine. Karakterizira ju grupni pristup prilikom kojega se u kratkom vremenu nastoji prikupiti što veći broj ideja vezanih za neki problem. Prilikom brainstorminga bitno je pridržavati se određenih pravila. Dakle, ne smije biti kritiziranja tuđih ideja, svaka ideja se smatra prihvatljivom te je glavna ideja stvoriti stimulatивно okruženje za promicanje kreativnih misli i ideja (Perčić, 2018).

Kako bi brainstorming tehnika bila učinkovita, potrebno je proći kroz sljedećih sedam koraka:

- „usuglasiti se o određenom problemu,
- okupiti pravi tim ljudi i prikupiti dostupne podatke potrebne za rješavanje problema,
- ako je moguće, pojednostaviti problem,
- predložiti što je više ideja moguće,
- bez kritiziranja ideja,
- kombinirati nekoliko ideja u jednu dobru novu ideju,
- pravilno prosuditi koja je ideja najbolja za rješavanje problema“ (Perčić, 2018: str. 2-3).

Pri korištenju brainstorming tehnike jako se često javlja problem neispravne uporabe navedenih koraka. U većini slučajeva sudionici ispravno se koriste korakom u kojem se predlaže što više ideja, a ostale korake zanemaruju te je zato rješavanje problema otežano. Dakle, najvažnije je dobro definirati problem, a tek onda pristupiti njegovu rješavanju (Perčić, 2018).

2. SCAMPER tehnika:

Ova tehnika razvijanja divergentnog mišljenja namijenjena je studentima te je izrazito popularna jer ne zahtijeva od studenata da budu kreativni na licu mjesta već da analiziraju određeni problem putem SCAMPER pitanja. Kao i brainstorming tehniku, razvio ju je Alex Osborn te ju je vrlo često koristio prilikom brainstorming sesija. 1971. godine, Bob Eberle, razvio je mnemotehniku pomoću koje je organizirao Osbornova pitanja pa tako SCAMPER ima ovo značenje: zamijeniti (Substitute), kombinirati (Combine), prilagoditi

(Adapt), minimizirati ili maksimizirati (Minimize or Maximize), upotrijebiti za drugu namjenu (Put to other use), ukloniti (Eliminate), i presložiti ili obrnuti (Rearrange or Reverse) (Perčić, 2018).

Pitanja koja se postavljaju prilikom korištenja ove tehnike, vezana su naravno za problem koji je potrebno riješiti. Prilikom SCAMPER tehnike, za svaki dio koriste se ova pitanja:

- zamijeniti: Koji se elementi određenog proizvoda ili usluge mogu zamijeniti?;
- kombinirati: Kako/na koji način se određeni proizvod/usluga može kombinirati s drugim proizvodima/uslugama?;
- prilagoditi: Koja se ideja može prilagoditi/promijeniti?;
- minimizirati ili maksimizirati: Kako/na koji način se određeni aspekt može povećati ili smanjiti?;
- upotrijebiti za druge namjene: U koju drugu svrhu se može koristiti određeni proizvod?;
- ukloniti: Koji se aspekti proizvoda/usluge mogu ukloniti?;
- presložiti ili obrnuti: Kako/na koji način se određeni proces može preokrenuti? (Perčić, 2018).

SCAMPER tehnika, naravno, ima i određena pravila kojih se treba pridržavati prilikom samog provođenja tehnike. Potrebno je izolirati, odnosno, dobro definirati izazov, temu ili problem koji se nastoji riješiti i postavljati SCAMPER pitanja pri svakom koraku tog problema te pomno sagledati nove ideje koje su se stvorile u procesu (Perčić, 2018).

3. Lotus Blossom tehnika:

Lotus Blossom tehnika može se definirati kao tehnika koja mišljenje proširuje izvan uobičajenih okvira. Glavni fokus je na korištenje brainstorminga u području određenih interesa. Karakterizira ju vizualni prikaz ideja koji podsjeća na umnu kartu i cvijet koji u procesu razvija svoje latice. U središtu se nalazi tema/problem te se one šire u osam podtema. Svaka od tih osam podtema razvija se u još osam ideja. Lotus Blossom tehnika provodi se sve dok se tema ne obradi sveobuhvatno (Perčić, 2018).

Ova tehnika koristi se pomoću sljedećih pet koraka:

- „Nacrtati dijagram LB tehnike kao što je prikazano na slici 2 i napisati problem ili ideju u središte dijagrama;

- Napisati važne komponente ili podteme glavne ideje ili problema u krugovima koji okružuju središnji krug, označeni slovima od A do H. Optimalan broj podtema za dijagram koji se može upravljati je između šest i osam. Ukoliko ih je više od osam, napraviti dodatne dijagrame;
- Radi lakšeg odlučivanja koje će se podteme koristiti, postaviti pitanja kao što su: Koji su specifični ciljevi? Koje su konstante u problemu? Koje su dimenzije problema?;
- Koristiti ideje napisane u krugovima kao središnje teme okolnih latica lotosovih cvjetova. Tako će ideja ili aplikacija koja se napiše u krugu A postati središnja tema za donji srednji okvir A. Ona sada postaje osnova za stvaranje osam novih ideja ili primjena;
- Nastaviti postupak dok se ne završi dijagram lotosovog cvijeta“ (Perčić, 2018: str. 4).

3.3. Konvergentno mišljenje

Konvergentno mišljenje karakterizira rutina i oprez. Ono je ograničeno pravilima i postojećim shemama te vodi samo jednom rješenju. Konvergentnim mišljenjem obogaćuje se pamćenje te se upoznaje već stečeno znanje. Kao što je već spomenuto njegova svrha je pronaći jedan točni odgovor te se ono smatra logičkim zaključivanjem. Smatra se da promicanje konvergentnog mišljenja negativno utječe na razvoj kreativnosti (Ivančić, 2020).

Može se reći da je temelj dijagnoza bolesti, testova znanja i inteligencije, kvizova i rješavanja križaljki upravo u konvergentnom mišljenju. Pri rješavanju problema često dolazi do rastavljanja na dijelove te se uklanjaju dileme o pojedinim segmentima. Razumijevanje manjeg dijela informacija utječe na razumijevanje cjeline. Konvergentno mišljenje podsjeća na rješavanje slagalice od dijelova prilikom kojeg se koristi zadani nacrt, odnosno, zadane norme. Na taj način konvergentno mišljenje temelji se na procesu učenja (Slunjski, 2013).

S obzirom na određenja divergentnog i konvergentnog mišljenja, kreativno mišljenje predstavlja kombinaciju jedne i druge vrste mišljenja.

3.4. Važnost desne moždane hemisfere u kreativnom mišljenju

Desna hemisfera mozga informacije koje mozak prima obrađuje cjelovito te se istovremeno bavi različitim vrstama informacija. Njezinom aktivacijom dolazi do opuštanja te svijest nije u potpunosti kontrolirana. Desna hemisfera obrađuje konkretne, emocionalne i estetske materijale te je njezina funkcija izuzetno bitna za kreativnost. Međutim, kako bi se kreativni proces učinkovito proveo važne su obje moždane hemisfere. Pretpostavka je da samu kreativnost koči dominacija lijeve hemisfere nad desnom hemisferom kod većine ljudi (Čudina-Obradović, 1990).

Desna moždana hemisfera u kreativnom procesu informacije obrađuje simultano. One se javljaju u obliku slika, odnosno, vizualnih predodžbi koje se zatim pohranjuju u vizualnu memoriju. Lijeva moždana hemisfera obrađuje informacije u logičkom slijedu te se zbog te činjenice desna hemisfera smatra važnijom za sam razvoj kreativnosti (Čudina-Obradović, 1990).

Postoje dva načina na koja se može stimulirati desna moždana hemisfera. Stimulacija desne moždane hemisfere može se postići odstranjivanjem svjesnog unutarnjeg monologa i to putem opuštanja, meditacije, hipnoze prilikom čega se mišljenje javlja vizualno u slikama. Nadalje, neposredno stimulacijom desne moždane hemisfere, primjerice, kreativnim pisanjem i osvještavanjem različitih kreativnih procesa može se stimulirati desna hemisfera mozga (Čudina-Obradović, 1990).

3.5. Kreativnost u kontekstu likovnosti

Kreativnost je izričito dominantna u području umjetnosti, u okviru koje je i likovno stvaralaštvo. Kreativnost se u području likovnosti ostvaruje uporabom čimbenika kao što su fluentnost, fleksibilnost, osjetljivost za probleme, elaboracija, redefinicija i originalnost. Fluentnost u smislu likovnosti označava „*sposobnost izazivanja bogatih likovnih predodžbi kao i sposobnost tehničke likovne realizacije*“ (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010: str. 185). Fleksibilnost predstavlja vještinu otkrivanja nekih novih likovnih rješenja. Osjetljivost za probleme predstavlja sposobnost djeteta da maksimalno iskoristi uočene likovne cjeline u procesu realizacije likovnog uratka. Elaboracija se

odnosi na sposobnost kreiranja vlastitog likovnog uratka i na sposobnost ostvarivanja kompozicije. Redefinicija se može objasniti kao sposobnost uporabe određenih ideja i materijala na drugačiji način, a originalnost predstavlja sposobnost djeteta u pronalasku rijetkih rješenja (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010).

„Likovna kreativnost nastaje iz posebnih poticaja, koncentracije stvaralačke energije i prolazi kroz određene razvojne faze tako da svaka faza priprema djelovanje sljedeće faze“ (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010: str. 75). U teoriji kreativnosti kao i u teoriji likovnog odgoja postoje određeni procesi koji utječu na kvalitetu dječjeg razvoja u području likovne kulture. Postoji pet faza poticanja kreativnog postignuća. Prva faza temelji se na uočavanju problema i prikupljanju informacija koje će pomoći u osmišljavanju rješenja. U drugoj fazi potrebno je poticati invenciju, odnosno, osloboditi dijete od svih ograničenja. Treća faza predstavlja spajanje prve i druge faze, odnosno dolazi do novih otkrića. U četvrtoj fazi dolazi do realizacije kreativnog procesa, a u petoj (posljednjoj) fazi procjenjuje se uspješnost postignuća. Svaka likovna aktivnost prolazi kroz tih 5 faza. Kreativno postignuće u likovnosti ovisi o kvantitativnim (znanje, iskustvo) i kvalitativnim (invencije, emocije, fleksibilno mišljenje) čimbenicima. Prema tome, kvantitativnim fazama smatraju se prva i četvrta faza jer predstavljaju fazu učenja, prikupljanja informacija i obavljanje rada prema poznatim procesima. Druga i treća faza su kvalitativne jer obuhvaćaju improvizaciju, a peta faza je kombinacija kvantitativnih i kvalitativnih čimbenika jer polazi od utvrđenih kriterija, ali istovremeno rješavanju problema prilazi inventivno (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010).

4. DIJETE I KREATIVNOST

Kreativnost se pojavljuje i vidljiva je već u najranijoj dobi djeteta. Dijete već u dobi od osam mjeseci izražava interes za istraživanje vlastitog tijela i njegovih mogućnosti te za baratanjem predmetima stavljajući ih u međudnos. Autorica Balić-Šimrak (2010) tvrdi da dječje stvaralaštvo već u ranoj dobi obiluje svježinom i nadmašuje sva očekivanja, autentično je te je vidljiva potreba djece za izražavanjem.

Promatranjem djece i njihove igre može se primijetiti njihova stvaralačka moć i sposobnost. Dječja igra trebala bi biti neometana kako bi djeca bila u mogućnosti što samostalnije i spontanije izraziti svoju kreativnost (Stevanović, 2001). Kreativno dijete je radosno, bogato energijom i razigranom maštom. Galbraith (2007) tvrdi da kreativna djeca imaju beskrajnu energiju za određene aktivnosti koje vole raditi (bilo to plesanje, crtanje, sviranje, sport ili neka druga aktivnost). Rješavanje problema kreativnoj djeci lakše je jer imaju sposobnost prepoznavanja određenih rješenja kojih se netko drugi možda ne bi sjetio. Kreativna djeca svojim razmišljanjima bježe iz stvarnog svijeta te ponekad žive u fantaziji (Galbraith, 2007).

4.1. Razvojni stupnjevi kreativnosti

Razvoj kreativnosti odvija se u pet stupnjeva:

- kreativnost spontane aktivnosti (od 1. do 6. godine) – obuhvaća samostalan i spontan djetetov izraz;
- kreativnost usmjerene aktivnosti (od 7. do 10. godine) – obuhvaća spontano izražavanje, ali uz potrebu poboljšavanja vlastitog izraza;
- kreativnost invencije (od 11. do 15. godine) – obuhvaća nove likovne odnose i opažanje istih;
- kreativnost inovacije (od 16. do 17. godine) – obuhvaća korištenje složenijeg likovnog izraza;

- kreativnost stvaranja (od 18. godine nadalje) – obuhvaća nov likovni stil (Grgurić, Jakubin, 1996).

Ova podjela ukazuje na to da se dječja kreativnost i kreativnost odraslih ne može procjenjivati jednakim kriterijima. Djetetova kreativnost uvelike se oslanja na prirodu samog procesa. Prema tome, „*kreativnost nije nešto što se može prenijeti znanjem, tj. nije nikakav fond činjenica, nego stvaralački proces, pristup problemu.*“ (Vuleta, 2019: str. 12).

4.2. Odnos kreativnosti i inteligencije

Odnos kreativnosti i inteligencije proučava se od 1950-ih do danas. Joy Paul Guilford istraživao je kreativnost i zaključio da ona zahtijeva divergentno mišljenje, odnosno, pronalazak većeg broja potencijalnih rješenja (Slunjski, 2013). Balić Šimrak (2010) ističe da prema Gardneru postoji sedam vrsta inteligencije (logičko-matematička, vizualno-prostorna, tjelesno-kinestetička, glazbena, lingvistička, interpersonalna i intrapersonalna), a kasnije se predlažu osma (prirodoslovna inteligencija) i deveta (egzistencijalna inteligencija) vrsta inteligencije. Balić Šimrak (2010) tvrdi da važnost Gardnerovog poimanja inteligencije leži u njegovoj primjeni u odgoju i obrazovanju. Tradicionalni pristup obrazovanju zagovara logičku i verbalnu inteligenciju bez obzira na to što se sva djeca ne snalaze dobro u tim tipovima inteligencije. Uključivanje različitih pristupa u odgojno-obrazovne programe pozitivno bi utjecalo i na razvoj drugih tipova inteligencije, a ne samo logičku ili verbalnu inteligenciju (Balić Šimrak, 2010). Slunjski (2013) citira Arthura Kestela, prema čijem navodu postoje tri tipa kreativnog pojedinca (Umjetnik, Mudrac i Šaljivčina), koji zapravo imaju određenu zajedničku osnovu, odnosno, Umjetnik je odgovoran za umjetničku originalnost, Mudrac za znanstvena otkrića, a Šaljivčina za komičnu inspiraciju.

Inteligencija i kreativnost dvije su dimenzije ljudskog mišljenja i inteligentnog ponašanja. Kroz provedene testove inteligencije 70% djece pokazalo je visoku razinu kreativnosti. U pogledu kreativnosti ne postoje nikakve razlike u spolovima, odnosno, muška i ženska djeca jednako su kreativna (Kroflin i sur., 1987). Divergentno mišljenje u pogledu

kreativnosti povezano je s općom inteligencijom te postoje tri komponente koje se odnose na povezanost kreativnosti i inteligencije, a to su:

- kreativni pojedinci pokazuju tendenciju da po inteligenciji budu iznad prosjeka populacije, često s kvocijentom inteligencije (IQ) iznad 120;
- korelacija je između inteligencije i kreativnosti (mjerenoj divergentnom produkcijom) prilično varijabilna – od nule do umjereno pozitivne korelacije;
- tipične korelacije između opće inteligencije i kreativnosti su oko 0.20 (Lubart, 1994).

Provođenjem testova inteligencije dobiveni su rezultati iz kojih se moglo zaključiti da postoji malo slučajeva u kojima se javlja niska inteligencija i visok status na divergentnoj produkciji. Međutim, postoje rezultati koji upućuju na kombinaciju visoke inteligencije i niskog statusa na divergentnoj produkciji. Sve to ukazuje da treba postojati određena razina inteligencije kako bi kreativnost bila veća, međutim, visoka inteligencija ne znači nužno i visok rezultat na skalama divergentnog mišljenja (Arar, Rački, 2003).

4.3. Poticanje i sputavanje kreativnog ponašanja

Stručna literatura navodi da bi u poticanju kreativnog ponašanja kod djece naglasak trebao biti na procesu razvijanja originalnih ideja (Perić, 2013). Praktičnim radom odnosno stvaranjem razvija se kreativni proces prilikom kojega je djecu potrebno usmjeriti na razumijevanje i kontroliranje tog procesa. Kreativnim procesima traže se nove strategije za rješavanje problema i ono uključuje igranje s idejama, isprobavanje rješenja, procjenjivanje koje bi rješenje bilo najbolje i kritičko promišljanje o istome (Perić, 2013).

Stvaranje pozitivne okoline koja će kod djeteta pobuditi različite pozitivne emocije izrazito je važno u poticanju kreativnog ponašanja. Miljković i Rijavec (2009, str. 488) tvrde da „...pozitivno raspoloženi ljudi konstruktivnije i fleksibilnije reaguju na važne informacije o sebi i okolini. Stil razmišljanja je kreativniji, fleksibilniji i otvoreniji, odluke se donose brže i efikasnije..“ Jean Piaget tvrdio je da je izrazito važno djetetu omogućiti slobodno, samostalno i aktivno istraživanje svijeta oko sebe, jer na taj način

ono u ranoj dobi kreće graditi sebe kao osobu. Važan aspekt poticanja kreativnog ponašanja je nagrađivanje djetetova stvaralačkog rada. Takav pristup pozitivno utječe na razvoj kreativnosti i na otkrivanje mnogih novih ideja. Bitno je cijeniti djetetove pokušaje stvaralaštva, bili oni više ili manje uspješni (Perić, 2013).

Stevanović (2001) tvrdi da je za poticanje kreativnosti ključno djeci postavljati različita pitanja koja će stimulirati njihova razmišljanja. To su, primjerice, pitanja poput: „Na koji način se ovo može drugačije riješiti?“ ili „Odaberite vama najbolji način za rješavanje problema.“ Bitno je imati strpljenja i uzimati u obzir sve ideje djeteta konstantno potičući dijete na razmišljanje novim pitanjima. Poticanje inicijative, razvijanje dječje znatiželje koristeći različite pristupe i oslobađanje djeteta od straha od grešaka ključno je u poticanju kreativnog razvoja djeteta (Stevanović,2001).

Kreativnost djece može se ostvariti u svom punom potencijalu ako se ispunjavaju ovi uvjeti:

- potrebno je „poštovati pitanja djece i dovesti ih do toga da sama pronađu odgovor;
- potrebno je poštovati neobične, originalne ideje i nastojati da dijete otkrije njihovu vrijednost;
- potrebno je pokazati djetetu da njegove ideje imaju vrijednost; treba preuzeti one koje je moguće prihvatiti u čitavoj grupi;
- potrebno je omogućiti slobodan rad djeci bez prijetnji ocjenjivanja ili sudova vrijednosti ili kritike;
- potrebno je nikada ne iznositi sud o ponašanju djeteta, a da se ne objasne uzroci i posljedice.“ (Stevanović, 2001, str. 323).

Sputavanje dječje kreativnosti može se očitovati prilikom klasičnog načina rada, straha od neuspjeha, nedovoljne motiviranosti za poticanje kreativnosti i zbog nedostatka radoznalosti i kritične prosudbe (Pliško, 2016).

5. RAZVOJ KREATIVNOG KURIKULUMA ZA DJECU RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

5.1. Teorijske osnove kreativnog kurikulumuma

Teorijske osnove kreativnog kurikulumuma utemeljene su na pedagoško-psihološkim viđenjima Maslowa, Eriksona, Piageta, Vigotskog, Gardnera i Smilansky. Abraham Maslow istraživao je područje ljudskih potreba i njihovu hijerarhiju te je naveo četiri osnovne grupacije ljudskih potreba:

- „fiziološke potrebe – glad žed i potrebe vezane uz normalno fiziološko funkcioniranje organizma;
- sigurnost – potreba da se bude zaštićen od opasnosti i ozljeđivanja;
- pripadanje – sva ljudska bića imaju u određenoj mjeri razvijenu potrebu pripadanja drugima i povezanosti s njima tako što se osjećaju prihvaćenima, poštovanima i voljenima;
- procjena – ljudska potreba da poštuje samog sebe, kao i da ga poštuju drugi.“ (Milić, 2007: str. 67 – 68).

Program kreativnog kurikulumuma osmišljen je s ciljem maksimalnog zadovoljavanja dječjih temeljnih potreba koje je naveo Maslow. Temeljne potrebe djece trebaju se poštovati u odgojno-obrazovnom procesu bez obzira na ograničenja u pogledu utjecaja odgojitelja u okolnostima u kojima dijete odrasta izvan odgojno-obrazovne institucije. U odgojno-obrazovnoj instituciji i unutar skupine potrebno je kreirati okolinu koja potiče emocionalnu sigurnost i razvija osjećaj pripadnosti u skupini (Milić, 2007).

Erik Erikson navodi osam razvojnih faza koje su važne za nesmetan i zdrav razvoj. Prve tri razvojne faze važne su za razvoj kreativnog kurikulumuma, a Erikson ih definira kao:

- „povjerenje nasuprot nepovjerenju (razdoblje dojenčeta);
- autonomija nasuprot sramu i sumnji (1-3 godine);
- inicijativa nasuprot krivnji (3-5 godina).“ (Milić, 2007: str. 68).

Program kreativnog kurikuluma u skladu s navedenim teorijskim spoznajama omogućuje odgojiteljima lakše uspostavljanje pozitivnih odnosa sa svom djecom i kreiranje sredine za učenje uz odgovarajuće materijale. „*Krajnji cilj uspješnog rada s djecom i adekvatnog odgovora na navedene razvojne faze prema Eriksonovoj teoriji jest da se djeci otvore vrata i razviju sposobnosti doživotnog učenja.*“ (Milić, 2007: str. 68).

Kreativni kurikulum u velikoj se mjeri temelji na teoriji Jeana Piageta i kreiran je u skladu s njegovim uvjerenjem da dijete u svom razvoju prolazi kroz određene stupnjeve. Piaget tvrdi da je interakcija i njezin proces važnija od sadržaja same interakcije. Predškolsko dijete i njegov način mišljenja, prema Piagetu, je drugačije te Piagetovo shvaćanje da je usvajanje nove kognitivne strukture uvjetovano dječjim aktualnim kognitivnim sposobnostima, isto tako čini teorijsku osnovu programa kreativnog kurikuluma (Milić, 2007).

Aktivnosti postavljene u okviru programa kreativnog kurikuluma temeljene su i na stajalištu Vigotskog koji tvrdi da će dijete u jednom trenutku moći samostalno poduzimati akcije koje danas poduzima uz pomoć odraslih ili vršnjaka. Teorije Piageta i Vigotskog utjecale su na kreiranje razvojnog kontinuuma unutar kreativnog kurikuluma koji olakšava proces promatranja djetetovih aktivnosti u odgojno-obrazovnom procesu i čini taj proces kvalitetnijim (Milić, 2007).

Sara Smilansky fokusirala se na dječji razvoj kroz igru i utjecaj igre na djetetova buduća postignuća. Njezina teorija isto tako zastupljena je u programu kreativnog kurikuluma te pomaže odgojiteljima organizaciju igre u odgojno-obrazovnoj instituciji (Milić, 2007).

5.2. Kreativnost u institucionalnom kontekstu

Odgojno-obrazovna institucija izrazito je bitna za razvoj dječje kreativnosti već u najranijoj dobi. Svako je dijete kreativno u određenoj domeni i stupnju. Kreativnost djeteta treba otkriti i stvoriti određene uvjete za njezin razvoj unutar odgojno-obrazovne institucije. U odgojno-obrazovnom kontekstu jako je važna uloga odgojitelja, koji s djecom treba postupati kao s individualnim bićem koje ima svoje posebnosti. Najranija dob djetetova života presudna je za odgoj djeteta, ali i za odgoj i poticanje kreativnosti

kod djeteta. Sigurna i poticajna okolina djetetu daje mogućnost izražavanja, spontanog ponašanja i slobodnog izražavanja vlastitih misli (Stevanović, 2001).

Unutar odgojno-obrazovne skupine u vrtiću kreativni rad se odvija u različitim centrima aktivnosti. Djeca svoju kreativnost izražavaju u centru za građenje, centru za likovno izražavanje, dramskom centru, stolnomanipulativnom centru, obiteljskom centru, centru početnog čitanja i pisanja. Cilj odgojno-obrazovne institucije jest poticanje djeteta da bude kreativno i maštovito te istovremeno stjecanje različite navike suradnje i zajedničkog rada s drugom djecom. Odgojitelj unutar odgojno-obrazovne institucije ima zadatak otkriti kreativne dispozicije kod svakog djeteta i to najviše čini promatranjem. Uz promatranje, odgojitelj vodi i bilješke o svakom djetetu, što mu uvelike olakšava rad i osmišljavanje različitih igara i aktivnosti za poticanje kreativnosti i kreativnog mišljenja (Pliško, 2016).

5.2.1. Igre za poticanje kreativnosti (kreativnog mišljenja)

Cilj igara za poticanje kreativnosti, odnosno, kreativnog mišljenja je da se dijete na mnogo načina pokuša dosjetiti što većeg broja ideja. Kako bi proces stvaralaštva bio uspješan, važno je osigurati prigodnu i poticajnu okolinu u kojoj može nastati veliki broj ideja. Najvažnije je uvjeriti dijete da ne postoje pogrešne, smiješne i glupe ideje te da je svaka zamisao dobrodošla. Bitan čimbenik je i poticanje djeteta da smisli što više ideja i pitanja na koja je potrebno odgovoriti (Cvetković – Lay, Sekulić Majurec, 2008).

Postoje različite igre za poticanje kreativnosti (kreativnog mišljenja), a neke od njih su:

- „Što sve može nastati od oblaka?“ – odgojitelj prilikom ove aktivnosti djeci ponudi crteže kao sa slike te im postavi poticajno pitanje, primjerice „Opiši što vidiš u ovim oblacima ili nacrtaj što više primjera“ (slika 1).

Slika 1: Što sve može nastati od oblaka?

Izvor: Cvetković- Lay, J., Pečjak, V. (2004). Možeš i drukčije.

- „Neobične kombinacije“ – odgojitelj prilikom ove aktivnosti djeci ponudi različite oblike te ih potakne da pokušaju napraviti svog prijatelja od različitih oblika po uzoru sa slike (slika 2).

Slika 2: Neobične kombinacije

Izvor: Cvetković- Lay, J., Pečjak, V. (2004). Možeš i drukčije.

- „Što sve može nastati od ovih crta?“ – odgojitelj će djetetu ponuditi/nacrtati linije na temelju kojih će dijete smisliti što sve može nastati od tih linija (slika 3).

Slika 3: Što sve može nastati od ovih crta?

Izvor: Cvetković- Lay, J., Pečjak, V. (2004). Možeš i drukčije.

- „Što bi se dogodilo da...“ – postoje dvije varijante ove igre. U prvoj varijanti odgojitelj postavlja pitanja djeci, primjerice: „Što bi se dogodilo da.. ljudi mogu disati pod vodom?“ pa djeca smišljaju različite odgovore na to pitanje. U drugoj varijanti dijete je subjekt nekog događaja pa mu odgojitelj kaže „Zamisli da..imaš leteći tepih. Što bi tada učinio?“ (Cvetković-Lay, Pečjak, 2004).

5.2.2. Igre za razvijanje kreativnog izražavanja pokretom

Igre za razvijanje kreativnog izražavanja pokretom potiču kreativne procese i psihomotornu ekspresiju i razvijaju sposobnosti u području emocionalne inteligencije. Pri provođenju takvih igara bitno je da igra bude usmjerena na zabavu i učenje uz pomaganje, ali bez uporabe riječi. Djeca izvlače kartice te riječ s kartice (uz pomoć odgojitelja) pokazuju drugoj djeci pantomimom. Kada dijete izvuče karticu samo on i odgojitelj znaju što se nalazi na kartici te ukoliko dijete procijeni da mu je radnja na kartici preteška, može je promijeniti i samo odgojitelj može govoriti tijekom igre (Cvetković Lay, Sekulić Majurec, 2008).

Postoje različite igre za poticanje kreativnog izražavanja pokretom, a neke od njih su:

- „Pokaži to“ – djeca moraju pokazati radnju koja je navedena na kartici, primjerice, pokazati na koji način jedu bombon koji im se lijepi po ustima ili kako se ponašaju kada netko priča neku smiješnu priču i slično.
- „Budi kao“ – djeca oponašaju situacije/predmete, primjerice: „budi kao riba u akvariju“, „budi kao padobran“, „budi kao slovo S“ i slično.
- „Učini to“ – dijete mora zadati drugom djetetu iz skupine zadatak, primjerice: „igraj ping pong“, „sviraj bubanj“, „nosi živu ribu pola metra dugačku“ i slično (Cvetković Lay, Sekulić Majurec, 2008).

5.2.3. Igre za poticanje kreativnog rješavanja problema

Igre za poticanje kreativnog rješavanja problema potiču djecu na razgovor unutar skupine te ih navode na razmišljanje. Kreativno rješavanje problema razvija vještinu kritičkog

mišljenja te prolazi kroz nekoliko faza. Dijete prilikom smišljanja rješenja za neki problem prikuplja i razmatra sve činjenice, uočava problem, ima ideje kojim će riješiti taj problem, razmatra moguća rješenja, vrednuje posljedice istih te naposljetku odabire konačno rješenje. Ove igre započinju razgovorom o problemu. Odgojitelj u tom procesu djecu može upitati koji su njihovi problemi, kako se nose s njima i na koji način ih mogu riješiti. Prilikom igara za poticanje kreativnog rješavanja problema odgojitelj se koristi različitim pričama pri kojima postoji pet koraka koji pomažu u rješavanju problema. Potrebno je dobro poslušati priču, razmisliti koji bi bio problem u toj priči, razmisliti o načinima na koje bi se taj problem mogao riješiti, razmisliti što bi se moglo dogoditi ako se određena rješenja probaju te na kraju odabrati jedno rješenje koje će biti najbolje (Cvetković Lay, Sekulić Majurec, 2008).

6. RAZVOJ KREATIVNOSTI DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI PUTEM LIKOVNIH AKTIVNOSTI

Od najranije dobi djeca se likovno izražavaju te im ono pruža bogatije djetinjstvo i izrazito utječe na razvoj njihove kreativnosti. Likovna kreativnost obuhvaća djetetov spontani izraz uz pomoć različitih likovnih medija. Likovno stvaralaštvo ima jako veliki značaj u samom razvoju djeteta, jer on odražava djetetovo samostalno izražavanje, istraživanje i rješavanje različitih likovnih problema. Kroz likovni izraz i likovnu kreativnost djeca komuniciraju sa svojom okolinom i nerijetko kombiniraju čimbenike svjesnoga i nesvjesnoga značenja (Brešan, 2008).

„Likovni problemi potiču djecu na akciju i potragu za unutaršnjim poljima moći s ciljem izvlačenja kompleksnosti kreativnih područja na svjetlo dana.“ (Ivančević i Turković, 2001).

Predškolsko doba kao „zlatno doba kreativnosti“ izrazito je važno u pogledu spontanog istraživanja svijeta i dječje znatiželje u pogledu likovnosti. S godinama se taj proces počinje mijenjati pa djeca tijekom igre slijepo slijede pravila, a u likovnom izražavanju ne eksperimentiraju toliko kao i prije. Djeca su fokusirana na kopiranje već njima poznatih oblika te upravo ta faza doslovnosti kod dječjeg likovnog izražavanja može biti presudna u razvoju jer predstavlja oblik pokoravanja pravilima. Dijete razvija osjetljivost za neke od umjetničkih kvaliteta tek u adolescenciji (primjerice stil, izražajnost, ravnoteža, kompozicija) (Čandrlić, 1988).

Jakubin i Grgurić (1995) tvrde da bi dijete trebalo imati određenu količinu znanja na temelju kojega će pronaći pretpostavke za rješavanje mnogih likovnih problema, a Čandrlić (1988) ističe da su likovno-kreativnija djeca ujedno i emocionalno osjetljivija te su više neovisna.

6.1. Elementi kreativnog ponašanja u dječjem likovnom procesu

Kreativnost djeteta u likovnom stvaralaštvu može se sagledati promatranjem različitih elemenata, kao što su kombinacija oblika, izbor teme, korišteni mediji, metode

izražavanja, estetska organizacija i način primjene uobičajenih elemenata ili pak stvaranje nečeg sasvim novog. Budući da je likovna kreativnost složenija osobina, postoje četiri razine kreativnosti u likovnoj umjetnosti:

- pomicanje granica – proširuju se ili redefiniiraju određeni predmeti; označava sposobnost da se iz određenog predmeta naprave nove kombinacije;
- invencija – iskorištavanje poznatog u kreiranju novog pri čemu dijete ne pomiče granice uobičajenoga, već rekonstrukcijom stvara nešto novo;
- prelazak granica – odbijanje prihvaćenih pretpostavki (najviša razina spoznaje djeteta), sposobnost uviđanja nedostataka i ograničenja u svrhu razvijanja novih pretpostavki (rijetka vrsta kreativnosti);
- estetska organizacija – obuhvaća visoki stupanj povezanosti i sklada, dijete veliku količinu pažnje posvećuje estetskoj organizaciji kvalitativnih komponenata (složeni, asimetrični, neorganizirani dizajn) – rijetka vrsta kreativnosti koja služi kao pokazatelj darovitosti djeteta (Eisner, 1965).

6.2. Razvoj estetskog senzibiliteta djece likovnim izričajem

Na estetski senzibilitet djece i njegov razvoj važno je imati planski utjecaj i kontinuirano ga poticati u svim odgojno-obrazovnim aspektima. U drugoj polovici prošloga stoljeća važnost estetskog senzibiliteta naglašavao je i Herbert Read (povjesničar, teoretičar i kritičar umjetnosti). Read estetski odgoj shvaća kao određenu kompleksnost jer „*je usmjeren na očuvanje prirodnog intenziteta svih oblika percepcije i osjeta, koordinaciju različitih oblika osjeta i percepcije međusobno i u odnosu na okolinu, ekspresiju osjećaja i mentalnih iskustava u komunikabilnoj formi*“ (Mendeš, Ivon, Pivac, 2012: str. 116-117).

Estetski senzibilitet djece potiče se različitim likovnim igrama i kreativnim likovno-vizualnim aktivnostima. Na taj način razvija se intuicija kod djece i ona se potiču na osvješćivanje svojih emocija putem spoznaje, osvještavanja i razvijanja vlastitih stvaralačkih potencijala (Mendeš, Ivon, Pivac, 2012).

Estetski senzibilitet djece u likovnom izričaju obuhvaća uočavanje i izražavanje vlastitim i tuđim radovima, izbor različitih likovnih materijala i stvaranje vlastitih kriterija ljepote.

Dijete predškolske dobi razvija svoj estetski senzibilitet kroz različite likovne tehnike (crtačke, slikarske, kiparske..) i iskazuje vlastiti estetski doživljaj (Balić Šimrak, 2011).

6.2.1. Likovni razvoj djeteta rane i predškolske dobi

Razvoj djeteta je intenzivan te su važni različiti doživljaji od djetetove rane dobi. Kako bi dijete bilo zadovoljno i njegov likovni razvoj optimalan ne smije ga se sprječavati u otkrivanju ljepote, izražavanju i manipuliranju predmetima koji ga okružuju. Promatranjem likovnih uradaka djece može se primijetiti da nema svaki rad estetsku vrijednost, međutim, svaki dječji uradak izvoran je i ima likovno-kreacijsko obilježje. Dijete razvija svoju likovnost spontano i iskreno te na taj način izražava svoje stavove (Grgurić, Jakubin, 1996).

Za dječji likovni razvoj izrazito je bitna promjena materijala, odnosno, neprestano mijenjanje sadržaja rada jer kroz likovne uratke dijete zadovoljava svoju potrebu za izražavanjem. Kroz likovno izražavanje dijete prikazuje ono što ga zanima i uzbuđuje. Odgojitelj promatra proces likovnog stvaralaštva djeteta i potiče njegov razvoj razgovorom o dječjoj likovnosti. Tijekom dječjeg razvoja, pojedina djeca su fokusirana na vizualni aspekt (zainteresirana su za različite oblike i boje), dok su druga djeca više zainteresirana za manipulativni aspekt likovnog izražavanja (interes za rad s glinom, plastelinom, taktilni osjeti). Razvoj likovnog izražavanja utječe i na sazrijevanje i učenje u drugim aspektima, kao što je razvoj psihomotorike (ruke, šake, prstiju), savladavanje baratanja predmetima, spoznaja vlastite okoline i nadograđivanje znanja, razvoj potrebe prikazivanja vlastite okoline. Svi ti procesi međusobno su povezani i isprepleteni (Grgurić, Jakubin, 1996).

U svom likovnom razvoju dijete prolazi kroz određene etape. Dijete do kraja svoje prve godine intenzivno se razvija fizički i psihomotorički te je to priprema (optička, motorička i psihička) za sve kasnije likovne aktivnosti koje će dijete poduzeti. Između druge i treće godine života dijete se počinje likovno izražavati. Dijete savija papir i koristi se škarama te kod crtanja pokreće šaku iz zgloba. U četvrtoj godini upotrebljava kistove i sama uloga šake i prstiju je jako značajna te je u petoj i šestoj godini dijete relativno spretno u likovnom izražavanju (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010).

6.2.2. *Faze razvoja likovnog izraza*

Likovni razvoj djeteta kreće fazom šaranja, a završava likovnim izrazom koji je uvelike sličan izražavanju odraslih. Faze razvoja likovnog izraza djeteta su:

- faza šaranja (od prve godine i pet mjeseci do treće godine i pet mjeseci) – djeca najprije počinju šarati jednostavne linije pri čemu se služe zglobovima ramena i lakta te zatim prelaze na manje kružne linije koje povlače iz zglobova šake i prstiju. U fazi šaranja na oblik i vrstu linija utječe motorika te dijete s vremenom prelazi na sve preciznije pokrete. Kružne linije zapravo ukazuju na to da dijete želi konkretizirati predmet svog likovnog uratka te je nepostojanje težišta zapravo glavna osobina dječjeg šaranja jer to znači da se šare mogu promatrati s bilo koje strane podloge (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010).
- Faza sheme (od treće godine i šest mjeseci do pete godine) – u fazi sheme dječji izraz je relativno oskudan, no, prepoznatljivo je što se želi prikazati. Koriste se jednostavni elementi koji krase figure i objekte. Djeca u ovoj fazi pri izražavanju, posebice stvaranju ljudske figure, izostavljaju određene elemente kao što su nos i uši na licu čovjeka te često prikazuju ruke s više ili manje prstiju nego u stvarnosti. Djeca koriste tzv. princip glavnog pravca te sve prikazuju u vertikali. Uz crtanje čovjeka, djeca u ovoj fazi rado crtaju i ostale objekte poput kuće, stolice, stabla, cvijeća i sličnih objekata (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010).
- Faza razvijanja sheme (od pete do osme godine) – u ovoj fazi djeca upotpunjuju sliku čovjeka te dodaju elemente kao što su uši, kosa i nos na licu, a tijelo upotpunjuju odjećom, obućom, različitim nakitom i ukrasima. U fazi razvijanja sheme proširuje se i broj tema pa djeca crtaju figure koje leže, igranje loptom, različite oblike rada u kući i u prirodi. Razvija se prikaz pokreta figure koju djeca crtaju kroz crtanje profila glave, pokreta ruku i nogu pa sve do pokreta cijelog tijela. Djeca prikazuju prostor odvajanjem vodoravnim crtom te je tako tlo prikazano na dnu papira, a nebo odvojeno na vrhu papira (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010).
- Faza oblika i pojava (od osme do desete godine) – u ovoj fazi povećava se realnost prikazivanja figura te se više prikazuju različiti pokreti i prostorni odnosi. Ovu fazu karakterizira preciznije promatranje pojava i preciznije izražavanje s više

detalja na likovnom uratku djeteta. Javlja se viši stupanj primjene likovnih materijala i tehnika (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010).

Navedene faze razvoja likovnog izraza orijentacijske su i odvijaju se kod djece u različitim vremenskim razdobljima te se kroz faze mogu pratiti razvojne promjene, posebice pri stvaranju prostora i pokreta (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010).

6.2.3. *Optimalni uvjeti za razvoj likovnog senzibiliteta*

Djeca se od najranije dobi samostalno upuštaju u likovne aktivnosti te postoji optimalno vrijeme u kojemu se određene sposobnosti razvijaju. Kako bi se likovni senzibilitet razvio važno je djetetu osigurati prigodne materijale i mogućnosti u kojima će se djetetov senzibilitet za likovnost usavršavati. Upoznavanje djece s likovnom umjetnošću putem slikovnica, različitih enciklopedija, posjeta galerijama i slično, isto tako je bitno za razvoj djeteta (Balić Šimrak, 2010).

U pogledu razvoja likovnog senzibiliteta optimalni su sljedeći uvjeti:

- pozitivno socio-emocionalno ozračje – razvoju djeteta u pogledu likovnosti pridonosi poticajno okružje koje je ujedno toplo, prihvatljivo i ohrabrujuće. Proces stvaranja određenog djela važniji je za dijete nego sam finalni produkt. Što se tiče emocionalnog razvoja djeteta, emocije djeca izražavaju različitim elementima crteža (primjerice, pokretom, koji može biti smiren, agresivan, nervozan), korištenjem toplih ili hladnih boja i različitih kompozicija (manje ili više detalja, organizirana ili kaotična kompozicija) (Ivanović, 2005). Bitan aspekt likovnih aktivnosti djece predškolske dobi je prihvaćanje njihove originalnosti i likovnog izričaja koji je u skladu s djetetovom razvojnom dobi (Balić Šimrak, 2010).
- Poštivanje usredotočenosti djeteta u radu – bitno je poštivati djetetovu želju za produživanje likovne aktivnosti i njegovo ustrajanje u radu. Trebalo bi osigurati neprekinuto vrijeme u kojemu će se dijete baviti nekom aktivnošću ukoliko je ono izrazito usredotočeno i uživa u radu (Starč i sur., 2004).
- Dostupnost likovnog materijala – djetetu bi za optimalni razvoj likovnosti trebali biti dostupni različiti materijali (papiri, različite vrste olovki, flomasteri, kistovi)

pri čemu treba paziti na sigurnost djeteta prilikom baratanja različitim alatima, ali i pomoći mu u pravilnoj uporabi (Starc i sur., 2004).

- Razgovor o učinjenom radu – bitno je uvijek obraćati pozornost na dijete i njegov likovni interes, ne nametati mu gotova rješenja ili ga nagovarati da obogaćuje svoj crtež jer zbog toga dijete gubi interes za započetu aktivnost. Treba poticati dijete da ono svojim likovnim radom prikaže svijet kako ga ono vidi te ga razgovorom potaknuti da objasni što se krije iza njegovoga rada (Starc i sur., 2004).

6.3. Uloga odgojitelja u likovnim aktivnostima s djecom predškolske dobi

Uloga odgojitelja u likovnim aktivnostima djece rane i predškolske dobi je iznimna jer odgojitelj djetetu omogućava mnoštvo motivacijskih poticaja. U odgojno-obrazovnom procesu odgojitelj treba inicirati različite likovne igre i omogućiti djeci izražavanje svoje kreativnosti putem likovno-vizualnih aktivnosti. Djeci je u ranoj dobi već potreban poticaj u spoznavanju i osjećanju likovnog sadržaja. Kako bi odgojitelj djeci omogućio pravilan i efikasan likovni razvoj u predškolskoj dobi on mora poznavati faze likovnog razvoja djeteta i osnovna načela likovnog odgoja (Mendeš i sur., 2012).

Odgojitelj pri radu s djecom na likovnim aktivnostima i razvijanju likovne kreativnosti ne smije djetetu pristupiti kritički i nametati mu neka pravila jer takav pristup guši i sputava dječju kreativnost te negativno utječe na samopouzdanje djeteta. Odgojitelj djetetu mora omogućiti priliku slobodnog izražavanja što pomaže u razvijanju dječjeg samopouzdanja koje se kasnije može primijetiti u njihovim likovnim radovima. Djeci je potrebno pokazati različite likovne tehnike i dopustiti im istraživanje jer će jedino tako djeca samostalno (uz indirektni poticaj odgojitelja) doći do različitih spoznaja o vlastitoj likovnosti i korištenju likovnih tehnika i materijala (Balić Šimrak, 2010).

Prema Herceg, Rončević i Karlavaris (2010, str. 15) „*odgojitelj koji želi djecu upoznati s likovnom umjetnosti treba im približiti svu složenost likovnog fenomena, znači da im mora postupno objasniti sve elemente i pojavnosti likovne umjetnosti, ne samo jednu od njih, naravno, na djeci prihvatljiv način.*“

Odgojitelj treba poticati djecu da aktivno sudjeluju u promatranju određenih likovnih djela i to čini tako da postavlja različita poticajna pitanja te tjera djecu na razmišljanje,

uspoređivanje i istraživanje (Petrač, 2015). Organizacija posjeta galerijama i muzejima, isto tako je jedna od zadaća odgojitelja u poticanju likovnog razvoja kod djece. Na taj način djeca razvijaju naviku posjeta kulturnim ustanovama te to uvelike pridonosi njihovom psihosocijalnom razvoju. Bitno je da odgojitelj bude dobro pripremljen i izabere prihodne sadržaje i načine uvođenja djece u aktivnost promatranja i analiziranja pojedinih likovnih djela (Petrač, 2015).

6.3.1. Njegovanje likovnih aktivnosti djece predškolske dobi

Dijete već u ranoj dobi istražuje različite mogućnosti oblikovanja. Pri tome koristi ruke i dodir te opipava elemente poput kockica, hrane i slično. Na taj način u ranoj dobi kreće zadovoljavati vlastitu potrebu za stvaralaštvom. Kako bi djetetova potreba za stvaralaštvom bila zadovoljena ono mora imati različite prilike i materijale za likovno izražavanje. Njegovanje stvaralaštva i likovnosti kod djece predškolske dobi može pozitivno utjecati na djecu jer će se ona zbog toga osjećati važnijom, zadovoljnijom i samopouzdanijom. Takav efekt postiže se pružanjem prilike djeci da izraze svoje mišljenje i da budu autentični. Njegovanjem likovnosti postiže se i to da djeca samouvjereno likovno stvaraju te gube potrebu kopiranja drugih. Takav pristup pomaže i u boljem upoznavanju djece i dječjeg svijeta (Balić Šimrak, 2011).

Odrasli uključeni u likovni proces djeteta, trebali bi biti spremni:

- prihvatiti i odgovoriti na poruku koju im dijete šalje;
- naglasiti vrijednost svakog dječjeg uratka;
- razvijati i osobno iskustvo likovnog stvaranja kako bi se osjećali što kompetentnije u poticanju likovnog stvaralaštva kod djece (Balić Šimrak, 2011).

6.4. Utjecaj likovnih aktivnosti na cjelokupni razvoj djeteta

Cjelokupni razvoj djeteta tiče se tjelesnog, psihomotornog i zdravstvenog razvoja, socio-emocionalnog razvoja, spoznajnog i komunikacijskog razvoja. Humanistička razvojna

konceptija usmjerena je na dobrobit i poticanje razvoja života djeteta u cjelini putem stvaranja, izražavanja i uvažavanja individualnih mogućnosti djeteta. Iz tog razloga zadovoljavaju se potrebe djece (osnovne potrebe, sigurnost, ljubav, komunikacija, potreba za igrom) i pružaju različite stvaralačke mogućnosti (kao što su razvijanje govora, senzibiliteta za glazbu i likovnost, znatiželje). Cjelokupni razvoj djeteta potiče se različitim razvojnim zadaćama u likovnom izražavanju u različitim područjima razvoja djeteta (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010).

6.4.1. Utjecaj likovnih aktivnosti na tjelesni, psihomotorni i zdravstveni razvoj djeteta

Aktivnosti poput izrezivanja različitih oblika škarama, baratanje ljepilom, izrađivanje različitih modela od raznovrsnih materijala, povlačenje linija na papiru razvijaju motoriku prstiju. Riječ je o aktivnostima koje se odnose na sposobnost preciznosti i koordinacije oko-ruka. Pri likovnom izražavanju djeca trebaju imati što više prirodnog svjetla te trebaju od rane dobi naučiti kako pravilno sjediti na stolici i kako ne držati glavu preblizu radne površine. Praćenjem razvojnih stadija djeteta, dijete dobiva mogućnost korištenja različitog likovnog pribora i materijala koji će biti primjereni njegovu uzrastu i istovremeno zadovoljavati njegove zdravstvene potrebe (korištenje neotrovnih materijala koji nisu opasni za zdravlje djeteta). Odgovarajuća sredstva i materijali za likovno izražavanje pozitivno utječu na razvoj spretnosti, preciznosti te taktilne i mišićno-zglobne osjetljivosti u radu. Djeca isto tako usvajaju odgojne vrijednosti poput brige za osobnu higijenu, brigu za sebe i svoje stvari, uče da trebaju zaštititi vlastitu odjeću i radnu površinu tijekom likovnih aktivnosti (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010).

6.4.2. Utjecaj likovnih aktivnosti na socio-emocionalni razvoj djeteta

Socio-emocionalne komponente odnose se na osobne kompetencije kao što su neovisnost, samostalnost, osjećaj za uspjeh. U likovnim aktivnostima djeca samostalno koriste materijale i pribor, samostalni su u igri te se razvijaju komponente poput planiranja i odlučivanja. Likovno izražavanje djeluje i na stvaranje pozitivnih emocija koje zatim

utječu na razvoj kvalitetnih društvenih odnosa, razvoj zdrave i kvalitetne komunikacije te razvoj prihvaćenosti i sigurnosti. Sudjelovanjem u grupnim likovnim aktivnostima kod djece se budi potreba za komunikacijom i druženjem, razvija se suradnja i potreba za razveseljavanjem druge djece. Sve te komponente utječu na emocionalno-socijalnu osjetljivost djece, razvoj samopoštovanja, pozitivne slike o sebi (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010).

6.4.3. Utjecaj likovnih aktivnosti na spoznajni razvoj djeteta

Spoznajni razvoj obuhvaća kognitivne procese, razvoj opažanja, spoznavanje prostora i predmeta, oblika, boja, tekstura, spoznavanje kretanja, vremena, spoznaje o sebi i drugima. Kroz likovne aktivnosti djeca dolaze i u doticaj sa različitim prirodnim materijalima koje promatraju i upoznaju. Kroz različite problemske situacije dobivaju mogućnost otkrivanja nepoznatog svijeta te su potaknuti planirati, procjenjivati te doći do rješenja. Kroz različite oblike izražavanja i stvaranja dijete opaža odnose i ono što u tim odnosima može biti zajedničko ili različito. Razvija se radoznalost, aktivan stvaralački odnos prema svijetu, potreba za stvaranjem nečeg novog, potreba za različita iskustva (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010).

6.4.4. Utjecaj likovnih aktivnosti na komunikacijski razvoj djeteta

Komunikacija služi kao temelj razvijanja društvenih odnosa. „*Kod djece treba poticati pozitivnu komunikaciju, za koju je potrebna: prirodna osjetljivost, razvoj mogućnosti doživljavanja, primanja, razumijevanja i izražavanja (stvaranja) poruka likovnim sredstvima, primjerenim oblicima stvaralaštva i umjetnosti i likovnog izražavanja (sve vrste)*“ (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010: str. 70). Likovno izražavanje utječe na razvoj likovnog rječnika kod djece, korištenje likovnih tehnika, korištenje likovnog jezika u izražavanju vlastitih misli i osjećaja. Razvija se i vizualna komunikacija koja utječe na razvoj sposobnosti doživljavanja, vizualne osjetljivosti, sposobnost korištenja vizualnih i nevizualnih poticaja, sposobnost općeg i likovno-kreativnog mišljenja i izražavanja (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010).

7. ZAKLJUČAK

Kreativnost je složen pojam koji se definira na mnogo načina, a najčešće se koristi u smislu inovacije, odnosno u kontekstu stvaranja nekih novih i originalnih tvorevina. Kreativni pojedinac trebao bi biti osjetljiv na probleme, sposoban percipirati različite ideje, biti originalan i posjedovati sposobnost povezivanja. Što se tiče kreativnog razmišljanja, divergentno mišljenje ima važniju ulogu za samu kreativnost od konvergentnog mišljenja jer je povezano s misaonim procesima odgovornim za sam razvoj kreativnog mišljenja. Međutim, zaključak je da kreativno mišljenje svoj vrhunac dostiže kao kombinacija i konvergentnog i divergentnog mišljenja.

Kreativnost se pojavljuje već u najranijoj dobi djeteta u kojoj ono pokazuje potrebu za istraživanjem i spontanom izražavanjem. Dijete kao iskreni pojedinac, radosno je i bogato energijom te se njegova kreativnost oslanja na prirodu samog procesa, što predstavlja veliku razliku u odnosu na kreativnost odrasle osobe. U cijelom tom procesu razvoja dječjoj kreativnosti treba poticati dijete da razvija svoje originalne ideje te da samostalno i aktivno istražuje svijet oko sebe. To se može činiti kroz različite pristupe i oslobađanje djeteta od toga da se boji samostalno izražavati. Iz toga se može zaključiti da treba odstupati od klasičnog načina rada s djecom jer to negativno utječe, odnosno sputava razvoj dječje kreativnosti. U razvoju kreativnosti odgojno-obrazovna institucija ima veliku ulogu te za cilj treba imati poticanje djeteta na kreativnost i maštovitost, odnosno, otkrivanje kreativne dispozicije kod svakog djeteta.

Što se tiče kreativnosti u kontekstu likovnosti, djeca se od najranije dobi likovno izražavaju. Kroz likovno stvaralaštvo djeca komuniciraju sa svojom okolinom. Likovna kreativnost složena je osobina pomoću koje se pomiču granice, stvaraju inovacije te se uči estetska organizacija i senzibilitet koji dijete razvija kroz različite likovne tehnike i iskazuje vlastiti estetski doživljaj. Najvažnije kod razvoja likovnosti kod djece rane i predškolske dobi je neograničavanje njihove slobode i pružanje mogućnosti korištenja različitih materijala i sadržaja koje će im pomoći u razvijanju likovne kreativnosti. U cijelom tom procesu izrazito je važna uloga odgojitelja kao podrške i neizravne pomoći djetetu u svom izražavanju. Pri tome odgojitelj mora posjedovati određena znanja, odnosno, poznavati različite faze likovnog izraza kod djece koje će mu pomoći u praćenju razvojnih promjena djeteta. Uloga odgojitelja je omogućiti djetetu mnoštvo motivacijskih

poticaja, ne sputavati ga te mu omogućiti slobodu izražavanja, upoznati ih s različitim tehnikama i materijalima. Takav pristup odgojitelja uvelike pomaže i potiče cjelokupni razvoj djeteta (tjelesni, psihomotorni, zdravstveni, socioemocionalni, spoznajni i komunikacijski razvoj).

Iz svega navedenoga, može se zaključiti da je kreativnost vrlo značajan pojam u predškolskom odgoju i obrazovanju te je bitno istaknuti da je razvoj kreativnosti u kontekstu likovnosti od ključne važnosti za cjelokupni razvoj djeteta i njegovih budućih interesa.

8. LITERATURA

1. Arar, Lj. i Rački, Ž. (2003). Priroda kreativnosti. *Psihologijske teme*, 12 (1), 3-22. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/12733>
2. Balić-Šimrak, A. (2010). Predškolsko dijete i likovna umjetnost. *Dijete, vrtić, obitelj*, 16-17 (62-63), 2-8. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/124737>
3. Brešan, D. (2008). *Dječja likovna kreativnost : od prve do desete godine života*. Osijek: Učiteljski fakultet u Osijeku.
4. Cvetković Lay, J., Sekulić Majurec, A. (2008). *Darovito je, što ću s njim?* Zagreb: Alinea.
5. Cvetković-Lay, J., Pečjak, V. (2004). *Možeš i drukčije*. Zagreb: Alinea.
6. Čandrić, J. (1988). *Kreativni učenici i nastavni proces*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.
7. Čudina-Obradović, M. (1990). *Nadarenost – razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje*. Zagreb: Školska knjiga.
8. Eisner, E. (1965). Children's Creativity in Art: A Study of Types. *American Educational Research Journal*, Vol. 2 (3), 125-136.
9. Galbraith, J. (2007). *Kako prepoznati darovito dijete*. Zagreb: Veble commerce.
10. Grgurić, N., Jakubin, M. (1996). *Vizualno likovni odgoj i obrazovanje*. Zagreb: Educa.
11. Herceg, L.V., Rončević, A., Karlavariš, B. (2010.) *Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi*. Zagreb: Alfa.
12. Huzjak, M. (2006). Giftedness, talent and creativity in the educational process. *Odgojne znanosti*, 8 (1(11)), 289-300. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/26205>
13. Ivančević, R., Turković, V. (2001). *Vizualna kultura i likovno obrazovanje*. Zagreb: Hrvatsko vijeće međunarodnog društva za obrazovanje putem umjetnosti.
14. Ivančić, I. (2020). *Povezanost odgajateljskih i roditeljskih procjena likovne kreativnosti djece s rezultatima testa potencijalne likovne kreativnosti* (diplomski rad). Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:189:785946>
15. Ivanović, N. (2005). Kreativnost kao poticaj osobnog razvoja. *Vaše zdravlje*, 4 (41), 1-2.

16. Jurčević, A. (2018). *Kreativnost djece rane i predškolske dobi*. Doktorski studij na FSB: Uvod u znanstveno istraživački rad.
17. Kroflin, L., Nola, D., Posilović, A., Supek, R. (1987). *Dijete i kreativnost*. Zagreb: Globus.
18. Kunac, S. (2015). Kreativnost i pedagogija. *Napredak*, 156 (4), 423-446. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/166211>
19. Lubart, T. I. (1994). Creativity. In R. J. Sternberg (Ed.), *Thinking and problem solving* (pp. 289–332). Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-057299-4.50016-5>
20. Mendeš, B., Ivon, H. i Pivac, D. (2012). Umjetnički poticaji kroz proces odgoja i obrazovanja. *Magistra Iadertina*, 7 (1), 111-122. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/99896>
21. Milić, S. (2007). Razvoj kreativnog kurikuluma. *Metodički ogledi*, 14 (2), 67-82. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/20772>
22. Miljković, D., Rijavec, M. (2009). Važnost pozitivnih emocija u odgoju i obrazovanju. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, Vol. 150 No. 3-4, 488-506.
23. Ozimec, S. (1996). *Otkriće kreativnosti*. Varaždinske Toplice: Tonimir.
24. Perčić, M. (2018). *Divergentno mišljenje*. Doktorski studij na FSB: Uvod u znanstveno istraživački rad.
25. Perić, B. (2013). Kreativnost u nastavi. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 61(1), 145-150.
26. Petrač, L. (2015.) *Dijete i likovno umjetničko djelo: Metodički pristupi likovno-umjetničkom djelu s djecom vrtičke i školske dobi*. Zagreb: Alfa.
27. Pliško, D. (2016). *Poticanje kreativnosti u predškolskoj dobi* (Završni rad). Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:378014>
28. Ristić, I. (2010). *Početak i kraj kreativnog procesa*. Beograd: Hop.La!
29. Slunjski, E. (2013). *Kako djetetu pomoći da ... (p)ostane kreativno i da se izražava jezikom umjetnosti: priručnik za roditelje, odgajatelje i učitelje*. Zagreb: Element.
30. Srića, V. (2017.) *Sve tajne kreativnosti: kako upravljati inovacijama i postići uspjeh*. Zagreb. Algoritam.
31. Starc, B. i sur. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*. Zagreb: Golden marketing.

32. Stevanović, M. (2001). *Predškolska pedagogija*. Tuzla: R & S.
33. Vuleta, M. (2019). *Razvoj likovne kreativnosti kod djece predškolske dobi* (završni rad). Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:839665>